Harcerska akcja „Niepodległość”

Wychowanie patriotyczne i kultywowanie pamięci o przeszłości było zawsze ważnym elementem tradycyjnego harcerstwa. W środowiskach wiernych „służbie Bogu i Polsce” realizowano przed rokiem 1989, często niejawnie, dziesiątki działań programowych w rocznice ważnych wydarzeń.

10.11.2026

W czasach, gdy władze ZHP świętowały 22 lipca i 1 maja, a organizacja była włączana do kolejnych obchodów rewolucji październikowej, harcerze wierni tradycyjnej rocie przyrzeczenia pamiętali o rocznicach Konstytucji 3 maja i 11 listopada, o legionistach i bohaterach walk o niepodległość.

W końcowym okresie PRL rok 1988 był szczególny także w związku z przypadającą wtedy 70. rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości. Ten wyjątkowy dzień po raz pierwszy od wielu lat był obchodzony także przez komunistyczne władze. W krakowskich uroczystościach, organizowanych przez środowiska opozycyjne, jak w latach ubiegłych, wzięła udział duża liczba harcerek i harcerzy. Rocznica została uczczona w sposób szczególny także w Hufcu Kraków-Krowodrza. Przygotowano rozbudowaną, kilkudniową akcję programowo-metodyczną „Niepodległość”, mającą charakter trzydniowych ćwiczeń drużyn i zastępów. Podobne działania zaplanowano także w Hufcach Kraków-Śródmieście. Przewidziano zdobywanie sprawności harcerskiej, przygotowanej w związku z rocznicą przez krakowskich instruktorów zaangażowanych w działalność niejawnego Ruchu Harcerskiego. Projekt graficzny sprawności – biały orzeł na czerwonym tle – opracował hm. Robert Kawałko z jednym z instruktorów 6 KDH.

W krypcie u Marszałka

Harcerze z krakowskich środowisk niepokornych i niezależnych, tworzących niejawny Ruch Harcerski (strukturę funkcjonującą wewnątrz oficjalnego ZHP) uczestniczyli w listopadowych uroczystościach rocznicowych już od początku lat 80. Podczas corocznie odprawianej w intencji ojczyzny uroczystej eucharystii w katedrze wawelskiej wśród zgromadzonych można było dostrzec wiele harcerskich mundurów. Przy trumnie Marszałka każdego roku obok kombatantów i legionistów wartę honorową pełnili harcerze z 7 KDH „Szarej Siódemki”, 5 KDH „Wichry”, szczepu „Żbicza Gromada”, 3 KDH „Zielonej Trójki”, 13 KDH „Czarnej Trzynastki”, 70 KDH i innych drużyn. Organizatorem ich udziału był hm. Jerzy Bukowski, który oprócz służby harcerskiej niezwykle czynnie angażował się w prace Obywatelskiego Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego.

W latach 80., aby uczcić bohaterów walk o odzyskanie niepodległości, harcerze nie tylko uczestniczyli w uroczystych mszach świętych. Spotykali się także na zbiórkach i capstrzykach pod kopcem Piłsudskiego, którego nazwę komunistyczne władze bezskutecznie starały się usunąć ze świadomości społecznej, wprowadzając niewiele mówiące określenia, np. kopiec na Sowińcu. Brali udział w przedsięwzięciach organizowanych przez środowiska patriotyczne, m.in. składania ziemi z pól bitewnych. Mieli możliwość spotkania się z legendarnymi weteranami walk o niepodległość, np. płk. Józefem Herzogiem czy gen. Mieczysławem Borutą-Spiechowiczem. W roku 1981 w tych działaniach udział wzięli nie tylko harcerze środowisk „niepokornych”, ale także

przedstawicielka oficjalnych władz harcerskich. Wśród dokumentów SB znajdujemy szyfrogram z listopada tegoż roku, w którym naczelnik Wydziału III krakowskiej bezpieki meldują przełożonym w Warszawie, że w uroczystościach pod kopcem Piłsudskiego – ognisku harcerskim z udziałem ok. 200 harcerzy i przedstawicieli „Solidarności" – wzięła także udział „Komendantka Chorągwi Krakowskiej ob. Noszka".

Akcja „Niepodległość"

Pomysłodawcą i organizatorem akcji „Niepodległość", przeprowadzonej w Hufcu Kraków-Krowodrza był hm. Ryszard Wcisło HR. Od strony programowo-metodycznej działaniom patronował działający przy hufcu Krąg Harcerzy Rzeczypospolitej. Rozpoczęcie akcji poprzedziła odprawa drużynowych 8 listopada, która miała nie tylko charakter organizacyjny, ale także wydźwięk patriotyczny. Dwa dni później pod kopcem Piłsudskiego odbył się uroczysty apel, w którym uczestniczyły zastępy zastępowych, kadra instruktorska, poczty sztandarowe i Krąg Harcerzy Rzeczypospolitej. Po apelu, podczas którego hm. Wojciech Hausner odczytał rozkaz komendanta hufca, od płonącego ogniska rozpalono 100 pochodni, z którymi zastępowi wchodzili na kopiec. Na jego szczycie otrzymywali koperty z zadaniami do realizacji. Czas i miejsce tych wydarzeń tworzyły atmosferę mocno oddziałującą na kilkunastoletnich harcerzy.

W dniu 11 listopada reprezentacja hufca asystowała przy odsłonięciu pamiątkowej płaskorzeźby na budynku Domu im. Józefa Piłsudskiego przy ul. Oleandry – miejscu wymarszu Pierwszej Kompanii Kadrowej. Po południu zastępy zastępowych zwiedzały wystawę „Legioniści Józefa Piłsudskiego" w klasztorze reformatów i wzięły udział w składaniu wieńców w krypcie Marszałka. Uroczystość prowadził hm. Jerzy Bukowski, uczestniczyli w niej m.in. jeden z ostatnich legionistów Antoni Chudzicki, konsul francuski Alain du Boispéan, przedstawiciele małopolskiej „Solidarności" i środowisk opozycyjnych. Obecne było liczne grono harcerzy i instruktorów, wśród których byli m.in. hm. Kazimierz Wiatr i hm. Krzysztof Pawluś. Wartę honorową przy sarkofagu Marszałka pełnili harcerze z 5 KDH „Wichry". Po odśpiewaniu hymnu państwowego i modlitwie prowadzonej przez ks. Bielańskiego oraz przemówieniu Tadeusza Piekarza, złożono wieńce, w tym od Prezydenta RP na uchodźstwie Kazimierza Sabbata. Uroczystość zakończyła się odśpiewaniem pieśni „My Pierwsza Brygada".

W uroczystej mszy świętej w katedrze wawelskiej, celebrowanej przez kard. Franciszka Macharskiego, uczestniczyły liczne harcerskie poczty sztandarowe, m.in. ze szczepów „Arkona 18" i 19 KLDH.

Następnego dnia zastępy wzięły udział w całodziennej grze o kryptonimie „Śladami I Kadrowej". Harcerze w rogatywkach, z przypiętymi do kurtek wizerunkami orła, a zastępowi dodatkowo z biało-czerwonymi opaskami, przemierzali ulice Krakowa. W trakcie gry zastępy musiały zameldować się we wskazanych miejscach, związanych z historycznymi wydarzeniami, m.in. przy Wieży Ratuszowej na Rynku Głównym, gdzie znajdował się odwach przejęty z rąk austriackich z końcem października 1918 r. Jednym z zadań było odszukanie miejsca, w którym znajdował się punkt werbunkowy „Strzelca" (ul. Kochanowskiego 15), a także odnalezienie tablicy pamiątkowej na jednej z kamienic przy ul. Szlak i odczytanie znajdującej się na niej inskrypcji. Ostatnim punktem były groby legionistów i weteranów walk o niepodległość na Cmentarzu Rakowickim. Należało zaciągnąć wartę honorową, udekorować wybraną mogiłę i zapalić znicze. Zastępy meldujące się na tym ostatnim punkcie słuchały także krótkiej patriotycznej gawędy. Po całodziennych działaniach był czas na chwilę zadumy przy marmurowej tablicy z napisem: „Z trudu naszego Polska powstała by żyć", umieszczonej na kompozycji pomnikowej.

Po wykonaniu zadań zastępowy zgłaszał się do komendy hufca, zdawał raport i przedstawiał kronikę zastępu z opisem wykonanych działań. Po pozytywnej weryfikacji odbierał dla harcerzy emblematy sprawności „Niepodległość”. Ostatnim elementem było spotkanie dla kadr drużyn, organizowane przez Szczep 15 KDH „Wierchy”. W podsumowującym raporcie R. Wcisło zawarł dane obrazujące skalę przeprowadzonej akcji. Wzięło w niej udział 37 drużyn (na 47 w hufcu), w grze uczestniczyło 76 zastępów. Przyznano 331 sprawności „Niepodległość”.

Rocznica odzyskania niepodległości znalazła także odzwierciedlenie w działaniach Hufca Kraków-Śródmieście. Odbyła się gra dla harcerzy i harcerek, w której I miejsce zajął patrol z drużyny „Podhalańskiej” (8 KDH, szczep „Zielona Trójka”), II – patrol z 95 KDH „Leśni”, a III patrol z 13 KDH „Gromada Światowida” (szczep „Czarna Trzynastka Krakowska”). Kadra rywalizowała w Nocnej Grze Instruktorskiej, której zwycięzcą został patrol ze szczepu „Czarna Trzynastka Krakowska”. Kilkudziesięciu osobom przyznano sprawność „Niepodległość”. Natomiast w Hufcu Kraków-Podgórze 12 listopada Krąg Instruktorski „Watra” (ze Szczepu „Koliba”) zorganizował dla części drużyn harcerski bieg/grę „Szlakiem Niepodległości w 70. rocznicę jej odzyskania”. Uczestniczyły w nim środowiska harcerskie związane z niejawnym Ruchem Harcerskim. W działania te zaangażowani byli hm. Teresa Żelazny i hm. Tadeusz Żelazny.

Uczestnicy uroczystości 11 listopada w latach 80. pamiętają, jakim zaszczytem było pełnić obok legionistów wartę honorową przy sarkofagu Marszałka i być w poczcie sztandarowym Związku Legionistów Polskich. Jakim przeżyciem było śpiewanie, wraz z setkami osób zgromadzonych w katedrze, z uniesioną w symbolicznym geście prawą ręką „Ojczyznę wolną racz nam wrócić Panie”. Dla mnie udział w tych uroczystościach to wydarzenia, które zawsze będę miał w pamięci.

Te listopadowe dni roku 1988 warto przypomnieć także ze względu na nieoczekiwaną sytuację, do której doszło 10 listopada. Do katedry wawelskiej przybyła delegacja rządu PRL z Kazimierzem Barcikowskim, w asyście kompanii reprezentacyjnej i orkiestry z 6 Pomorskiej Brygady Powietrznodesantowej. Przedstawiciele władz złożyli wiązankę kwiatów na trumnie Marszałka. Nadchodził czas zmian. Kilka miesięcy później Narodowe Święto Niepodległości zostało przywrócone ustawą z 15 lutego 1989 r. W następnych latach krakowscy harcerze podczas innych działań podobnych do akcji „Niepodległość” poznawali historię zmagań o jej odzyskanie i składali hołd tym, którzy poświęcili to, co najcenniejsze – życie. Warto przypomnieć szczególnie harcerskie obchody 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Inaugurował je uroczysty apel Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej na Wawelu. Prezydent Andrzej Duda, przemawiając do zgromadzonych, przywołał słowa: „Harcerstwo to skauting plus niepodległość”. Przypomniał harcerzy walczących w Legionach, w powstaniu wielkopolskim, o ukształtowanie granic niepodległej Rzeczypospolitej i broniących Lwowa jako Orlęta.

Tekst Marcin Kapusta

[Poprzedni Strona]

Kraków

Harcerze

Artykuł

1988 harcerze – nekropolia wojskowa na cm. Rakowickim – fot. zbiory M. Kapusta

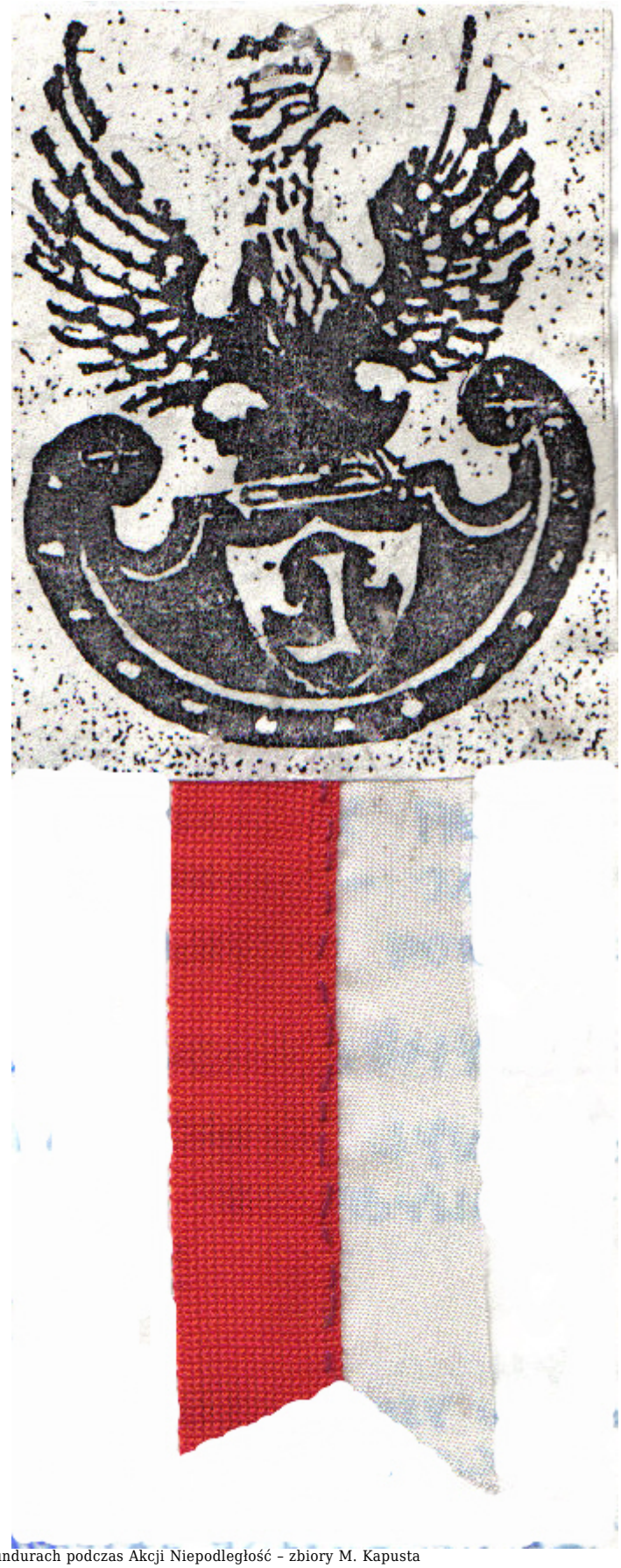
1988 harcerze – nekropolia wojskowa na cm. Rakowickim – fot. zbiory M. Kapusta

1988 harcerze pod Domem im. Józefa Piłsudskiego przy ul. Oleandry fot. z spuścizny R Wcisło

1992 – warta honorowa 18 KDH Lechici na cm. Rakowickim – fot. zbiory M. Kapusta

1988 Wizerunek orła noszony na mundurach podczas Akcji Niepodległość – zbiory M. Kapusta

Harcerska warta honorowa w krypcie Marszałka lata 80. – z kroniki 5 KDH „Piorun” – oryginał w zbiorach Kręgu Totemowego Synów i Dzieci Pioruna, kopia w zbiorach M. Kapusta

S Z Y F R O G R A M

Kraków, dnia 10.11.1981 r.

TAJNE SPEC.ZNACZENIA 209/83

Egz.nr...

NACZELNIK WYDZIAŁU I DEPARTAMANTU III
MINISTERSTWA SPRAW WEWNETRZNYCH

W W A R S Z A W I E

UZUPEŁNIENIE MELDUNKU OPERACYJNEGO:

Identyfikator meldunku	000080/81
01-Wydział III KWMO w Krakowie	KR2B00
02-Data	10.11.1981
03-Nr.rej."C"	KR023819
04- Szczęśniak Kazimierz	302348
05- Zagrożenie	01019

Słowny opis faktu:

W uzupełnieniu meldunku do sprawy operacyjnego sprawdzenia krypt."ARENA" informuję:

W dniu 10.11.1981 r. w godz. od 17^{20} - 19^{30} odbyło się pod Kopcem J. Piłsudskiego na Sowińcu uroczyste spotkanie zorganizowane przez harcerzy z niektórych drużyn Krakowskiej Komendy Chorągwi ZHP z okazji rocznicy "11 Listopada". Ogółem w imprezie wzięło udział ok. 200 osób w większości harcerzy w mundurach z proporyczykami harcerskimi. Generalnie uroczystość miała charakter ogniska harcerskiego. Impreza rozpoczęła się apelem poległych , który wygłaszał NN instruktor harcerski wymieniając m.in. poległych za niepodległość Polski działaczy skautingu. W trakcie apelu poległych prowadzący imprezę przypomniał bezimienne ofiary pomordowane w Oświęciumiu, Majdanku, Starobielsku, Kozielsku, Katyniu. Obecna w trakcie uroczystości delegacja Społecznego Komitetu Ochrony Kopca J. Piłsudskiego oraz sekretarz Zarządu Reginalnego Małopolska S. Kuś złożyli wieniec pod kopcem. Animator kontynuujący ciąg imprezy przedstawił m.in. historię powstania legionów, dolę i zasługi J. Piłsudskiego, które to przemówienie przeplatane było piosenkami harcerskimi i recytacjami wierszy politycznych. Wspominając pamięć J. Piłsudskiego odczytywano niektóre

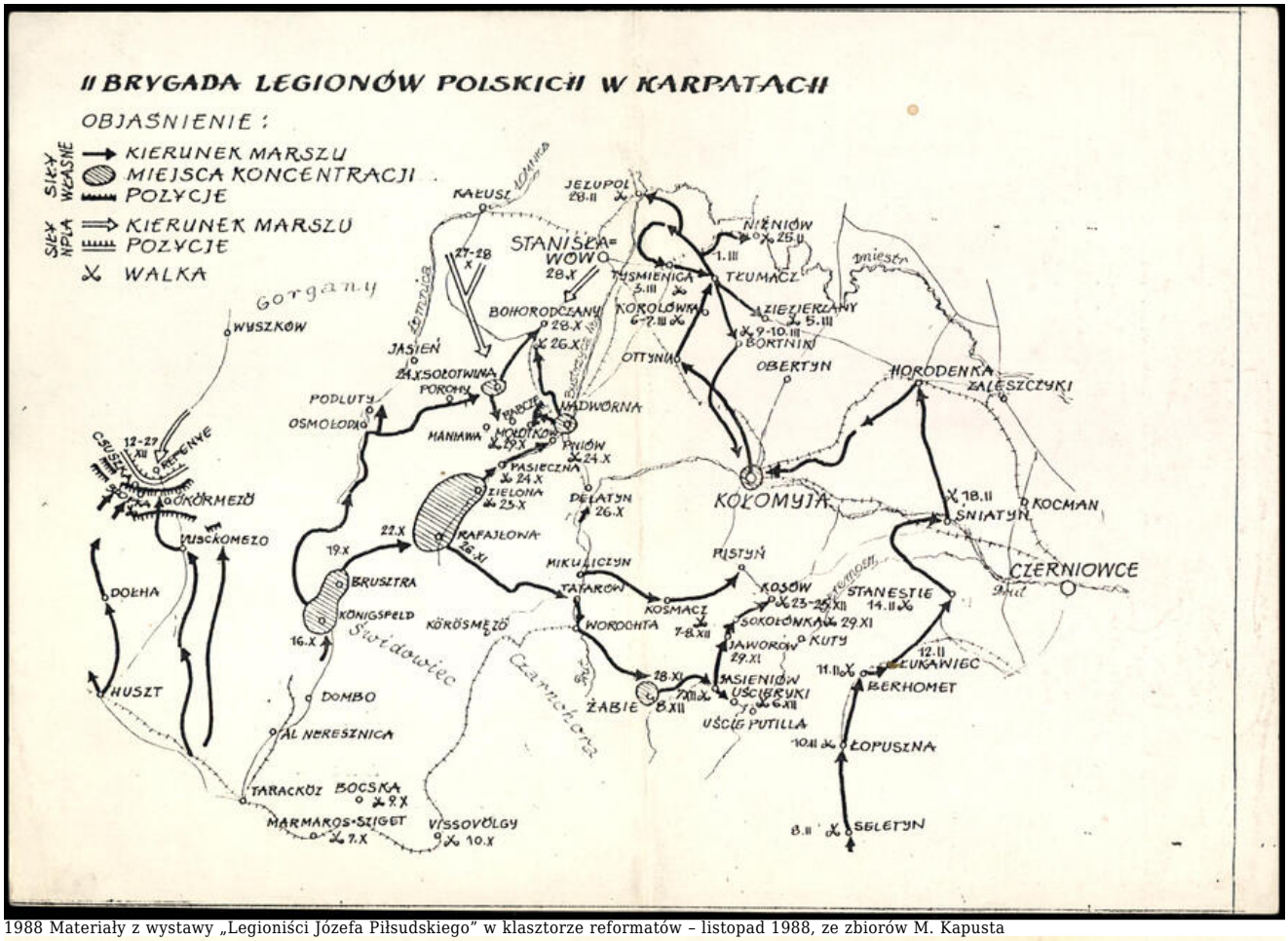
Dokument SB z 1981 o uroczystościach pod kopcem Piłsudskiego, z akt o sygn. IPN Kr 010/12129 t. 1 „Arena" (k. 93)

jego rozkazy. Na zakończenie imprezy uczestniczący w niej kombatant legionowy płk. Hercog dzielił się wspomnieniami ze swych osobistych kontaktów z J. Piłsudskim. Przedłużająca się impreza demobilizowała młodszych harcerzy, którzy pojedynczo zaczęli opuszczać zgromadzenie i wykazywać brak zainteresowania tym tematem. Na zakończenie prowadzący imprezę instruktor harcerski oświadczył, że w dniu 11.11.br. od godz. 16^{45} w Katedrze Wawelskiej można składać celem poświęcenia proporce harcerskie. W uroczystości uczestniczyła ponadto Komendantka Krakowskiej Chorągwi ZHP ob. Noszka. Nie odnotowano obecności transparentów, afiszy, ulotek jak również i wypowiedzi o treściach antysocjalistycznych. Przemówienia zostały nagrane na taśmie magnetofonowej.

P.O. NACZELNIK WYDZIAŁU III

KPT. MGR WIESŁAW HRYNIEWICZ

Dokument SB z 1981 o uroczystościach pod kopcem Piłsudskiego, z akt o sygn. IPN Kr 010/12129 t. 1 „Arena” (k. 93)

1988 Materiały z wystawy „Legioniści Józefa Piłsudskiego” w klasztorze reformatów – listopad 1988, ze zbiorów M. Kapusta

ZWIĄZEK LEGIONISTÓW POLSKICH
Wystawa LEGIONIŚCI JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO cz. II
Kraków, Klasztor OO. Reformatów
29.X. — 30.XI.1988
w ramach obchodów:
70-lecie Odzyskania Niepodległości
50-lecie Napaści Na Polskę
70-lecie nieprzerwanego od 30.V.1918 r.
istnienia i działalności Związku Legionistów
Polskich w Krakowie

Okolicznościowa pieczątka – materiały z wystawy Związku Legionistów Polskich w kościele reformatów – zbiory M. Kapusta

2017 Prezydent Andrzej Duda z harcerkami i harcerzami podczas apelu na Wawelu fot. Grzegorz Jakubowski KPRP

Plakietka sprawności harcerskiej „Niepodległość”, przyznawanej w listopadzie 1988 r.